

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Чернецької Юлії Іванівни
на дисертацію **Поліщук Олени Романівни**
**«Формування соціально-психологічної готовності старшокласників
до вступу до закладів вищої освіти»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Відповідно до інноваційної стратегії розвитку України, система освіти повинна зазнати значних змін для того, щоб бути здатною готувати для нової інноваційної економіки висококваліфіковані кадрові ресурси.

Сучасна профорієнтація – це не тільки інформація про професії та ринок праці. Сьогодні молодь прагне самостійно та свідомо робити вибір та розуміти його наслідки. Школа покликана створити цілісні умови для повної реалізації цього прагнення. Сучасна професійна орієнтація, як наскрізний процес, може цьому сприяти через опанування учнями життєво необхідних навичок.

Профорієнтаційна робота є важливим аспектом професійної діяльності соціального працівника, соціального педагога та психолога, ґрунтовну підготовку до якої необхідно здійснювати під час навчання у ЗВО. Поряд із цим, необхідно вводити в школах кар'єрного радника, який допомагатиме учням обрати професію. Міністерство освіти і науки України повідомляє, що учні, через ряд причин, зокрема вплив батьків, часто обирають не те, чим би насправді хотіли займатися, тому розпочато роботу над професійною орієнтацією в школах. Зокрема, в найближчих перспективах планується ввести посади кар'єрних радників.

Обґрунтовуючи актуальність обраної наукової проблеми, авторкою визначено низку суперечностей. Зокрема, між замовленням держави і запитами суспільства на становлення випускника школи як суб'єкта професійного самовизначення, який готовий до самостійного, обґрунтованого вибору професійної діяльності (професії), і відсутністю забезпечення цього запиту; між достатнім рівнем вивченості в педагогічній науці загальних основ професійної орієнтації і професійного самовизначення старшокласників і недостатньою розробленістю соціально-педагогічних умов формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти в сучасних соціально-економічних умовах.

У контексті означеного вище актуальність і значимість дисертаційної роботи «Формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти» не викликає сумніву. За словами автора, виникає необхідність підвищення компетентності професійної діяльності педагогічних працівників, спрямованої на опанування сучасних технологій профорієнтаційної роботи та кар'єрного консультування, розвиток профорієнтаційної діяльності соціальних працівників, соціальних педагогів та психологів у сфері системи освіти.

Важливо відзначити, що виконана дисертація є складовою наукової теми: «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики (державний реєстраційний номер 0111U007547)» та держбюджетної теми: «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» (державний реєстраційний номер: 0119U103978), які розробляють науковці кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- здійснено теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти; уточнено сутність ключових понять дослідження;
- розкрито структуру соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, схарактеризовано критерії, показники і рівні її сформованості;
- обґрунтовано структурно-функціональну модель формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти;
- розроблено та апробовано програму формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація О. Р. Поліщук є комплексним дослідженням, у якому вперше у вітчизняній соціальній роботі:

- обґрунтовано теоретичні засади соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, на основі чого розроблено авторську структурно-функціональну модель формування в старшокласників соціально-психологічної готовності до вступу до закладів вищої освіти;
- уточнено і конкретизовано зміст поняття «готовність», «соціально-психологічна готовність старшокласників до професійного

вибору», «формування соціально-психологічної готовності старшокласників до професійного вибору».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації О. Р. Поліщук та змісту публікацій дисертанта дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (258 найменувань, із них 9 – іноземними мовами), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота О. Р. Поліщук містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Матеріали дослідження можуть використовувати соціальні працівники закладів соціальної сфери, соціальні педагоги, психологи, педагоги загальноосвітніх шкіл, батьки під час реалізації професійної орієнтації старшокласників з метою прогнозування і попередження можливих ускладнень при вступі до закладів вищої освіти; науково-педагогічні працівники під час викладання навчальних дисциплін «Психологічні основи профорієнтації», «Основи профорієнтаційної роботи», «Психологія професійної кар'єри», «Технології соціальної роботи», «Соціальна політика», «Чинники успішного працевлаштування за фахом», «Соціально-психологічні аспекти спілкування в професійній діяльності».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Загалом проведене дослідження має виважені висновки і вагомі практичні результати, які доцільно використовувати в практичній діяльності з профорієнтаційної роботи. Зокрема, результатом апробації розробленої програми з формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти є запропоновані авторкою рекомендації для вчителів, соціальних педагогів, соціальних працівників та психологів. Дисертантка зазначає, що перед запровадженням програми доцільно провести діагностичний мінімум для виявлення загальної сформованості соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів

вищої освіти. На основі результатів діагностування, за наявності в класі дітей групи ризику (низька готовність до професійного самовизначення, відсутність професійних інтересів та професійних нахилів старшокласників), можна організувати індивідуальні заняття з метою виявлення причин пасивності учня щодо майбутнього професійного становлення особистості. Цікавими і корисними також є представлені в програмі форми і методи (тренінги, міні-лекції, психолого-педагогічні заходи, запропоновані методики).

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі дисертанткою обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, аргументовано використання методів дослідження, розкрито практичне значення одержаних результатів, надано інформацію щодо апробації результатів дослідження, публікацій, структури роботи.

У першому розділі – «Теоретичні засади соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти» – авторкою з'ясовано, що в Україні існує проблема дисбалансу попиту і пропозиції фахівців на ринку праці та освітніх послуг, однією з причин якого є низький рівень дієвості системи профорієнтації старшокласників, що не дозволяє особистості побудувати успішний кар'єрний маршрут, починаючи з шкільної парти. Наслідком цього стає незадоволеність індивідів обраною професією, несформованість мотивації до праці, уяви кар'єрних можливостей і слабка адаптація на ринку праці.

Поняття «готовність» розглянуто в дослідженні як стійку інтегровану якість особистості, в основу якої покладено мотиви, знання, досвід, практичні навички і здібності, необхідні для успішної діяльності. Автором запропоновано власне розуміння поняття «соціально-психологічна готовність старшокласників до професійного вибору» як інтегрованої якості особистості, що характеризується наявністю і певним рівнем сформованості особистісно-цільового, інформаційно-гностичного, рефлексивно-оцінного компонентів у їх єдності і виявляється в прагненні та здатності старшокласників до професійного вибору, та поняття «формування соціально-психологічної готовності старшокласників до професійного вибору» як процесу та результату пропедевтичної діяльності соціальних працівників, психологів, педагогів, спрямованої на формування в старшокласників, з одного боку, мотивації до вибору майбутньої професії, а з іншого – знань, умінь і компетентностей, необхідних майбутньому спеціалісту-професіоналу.

У другому розділі – «Оптимізація формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти» – автором розроблено структурно-функціональну модель формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти. Обґрунтовано умови реалізації моделі формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, що охоплює цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, оцінювальний-результативний блоки.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка програми формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти» – апробовано програму формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти та розроблено рекомендації для успішної профорієнтаційної роботи.

Найважливішою рекомендацією є організація рефлексії після кожного заходу як інтегрального психічного процесу, який проявляється в здатності враховувати власні й чужі думки з приводу діяльності та її результатів. Рефлексивна діяльність є необхідним елементом соціально-психологічного супроводу, під час якого старшокласники конкретизують отримані відомості про світ професій, формують систему цінностей.

Особливої уваги заслуговують додатки до дисертаційної роботи. Зокрема, додаток 3 «Програма формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти», що складається із занять (з елементами тренінгу), у складі яких є теоретичний та практичний блоки. Дані матеріали можуть використовуватися соціальними працівниками закладів соціальної сфери, соціальними педагогами, психологами, педагогами загальноосвітніх шкіл, батьками під час реалізації професійної орієнтації старшокласників з метою прогнозування і попередження можливих ускладнень при вступі до закладів вищої освіти.

Отже, дисертаційна робота О. Р. Поліщук за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше обґрунтовано теоретичні засади соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, на основі чого розроблено авторську структурно-функціональну модель формування в старшокласників соціально-психологічної готовності до вступу до закладів вищої освіти, що включає цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, оцінювальний-результативний блоки з особистісно-цільовим, інформаційно-гностичним, рефлексивно-оцінювальним компонентами, критерії (мотиваційно-цільовий, інформаційно-пізнавальний, когнітивний), показники та рівні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Потребують певної узгодженості складові наукового апарату дослідження, зокрема, предметом дослідження авторка визначає «*зміст, форми і методи формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти*», в меті і в завданні 4 прописано «*програму формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти*»; щодо наукової новизни, авторка обґрунтовує теоретичні *засади* соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, на основі чого розроблено *авторську структурно-функціональну модель* формування в старшокласників соціально-психологічної готовності до вступу до закладів вищої освіти.

2. Автором дисертаційного дослідження зазначається, що в сучасній інноваційній економіці умовою побудови успішної професійної кар'єри є ключові навички *softskills*, оволодіння якими дасть змогу підвищити ефективність професійної діяльності в конкретній галузі та бути затребуваним спеціалістом у випадку необхідності переходу з однієї роботи на іншу. Проте, є необхідність детального роз'яснення терміну «*softskills*».

3. На нашу думку, потребує уваги зарубіжний досвід формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, зокрема у закладах вищої освіти Європи. Це дало б змогу порівняти та використати позитивний досвід такої практики.

4. Цінним матеріалом для авторської монографії можуть стати представлені наукові результати дослідження теоретичних засад соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти, розроблена авторська структурно-функціональна модель формування в старшокласників соціально-психологічної готовності до вступу до закладів вищої освіти та відповідна програма формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти.

5. В окремих місцях дисертаційного дослідження авторка дещо захоплюється описовістю фактів, понять, допускає «повторення» та «ототожнення» викладеного матеріалу.

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Відзначаємо, що основні положення й результати дисертаційного дослідження викладено в 17 публікацій (14 одноосібних), із яких

5 висвітлюють основні наукові результати дисертації (з них 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні), 12 – апробаційного характеру. На основі аналізу змісту публікацій О. Р. Поліщук можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії». Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrowanogo в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), та пп. 9–15 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Про присудження ступеня доктора філософії» від 6 березня 2019 р. № 167 (назва Постанови із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 608 від 09.06.2021; із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 979 від 21.10.2020, № 608 від 09.06.2021), а її автор Поліщук Олена Романівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальності 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент –
професор кафедри соціальної роботи
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
докторка педагогічних наук, професорка

Юлія ЧЕРНЕЦЬКА

Підпис Юлії Чернецької
Засвідчую А. Сініченко
Начальник відділу кадрів А. Сіно
« 26 » листопада 2021 рік